

Зіновій Коваль

доцент кафедри державознавства і права

ОРИДУ НАДУ при Президентові України, к. держ. упр.

СИСТЕМА СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Публікація присвячена дослідженню феномену інформаційно-психологічної стійкості в системі стійкості держави та національної безпеки. Саме питання національної безпеки через призму механізмів «національної стійкості» в Україні є малодослідженим. Тому найбільш актуальним вбачається дослідження процесу формування національної стійкості в її багатовимірному комплексному прояві та особливо в інформаційно-психологічному.

Ключові слова: стійкість держави; національна стійкість; інформаційно-психологічна стійкість; інформаційна епоха; гібридна війна.

Zinovii Koval

Associate professor of the State Studies and Law Chair

of the ORIPA NAPA under the President of Ukraine, PhD of Public Administration

SUSTAINABILITY SYSTEM OF A STATE AND NATIONAL SECURITY: INFORMATION-PSYCHOLOGICAL ASPECT

The purpose of the article. The purpose of this publication is to attempt to analyze information-psychological sustainability in the state and national security system.

Allocation of previously unresolved parts of a common problem. The problem of the scientific determination of the nature, basic parameters and mechanisms of achieving state (national) sustainability in Ukraine has not yet acquired its required relevance, especially in the conditions of an unannounced hybrid war.

Analysis of recent research and publications. This issue is partly dedicated in the publications of Ukrainian scientists and researchers O. Reznikova, N. Nizhnik, G. Sytnik, V. Bilous A. Boyko, D. Dubov, V. Kopchak, M. Samus, O. Sukhodol, O. Pokalchuk, A. Lepikhov, G. Khrapach and others. Among the foreign authors of the most famous studies on the theory of sustainability should be noted: B. Burbo, J. Joseph, K. Zeebrovsky, B. Evans, M. D. Coveltly, M. Kaufmann, KS Christensen, J. Reid, D. J. Rensel, K. Fieder, D. Chandler and others. I. Weissmel-Manor, D. Canetti, R. Klein, N. Cohen, R. Nicholls, K. Rapaport, F. Tomalla, L. Frankar and other scientists also worked on these issues.

Formulation of the problem in general. Since in Ukraine the subject of national (state) sustainability is mostly researched by the candidate of economic sciences, senior researcher, head of the national security problems department of the National Institute for Strategic Studies Olga Reznikova, so the task is to briefly analyze her scientific achievements in order to further develop this issue in the direction of information and psychology field suggested by the author of this publication.

The publication is dedicated to the study of the phenomenon of information and psychological sustainability in the sustainability of the state and national security system. The very issue of national security through the lens of "national sustainability" mechanisms in Ukraine is poorly researched. Therefore, the most relevant is the study of the process of formation of national sustainability in its multidimensional complex display, and especially in information and psychological display.

Key words: state sustainability; national sustainability; information and psychological sustainability; information age; hybrid war.

Мета

Метою даної публікації є спроба аналізу інформаційно-психологічної стійкості в системі стійкості держави та національної безпеки.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми

Проблема наукового визначення суті, основних параметрів та механізмів досягнення державної (національної) стійкості в Україні все ще не набула своєї необхідної актуальності, особливо в умовах неоголошеної гібридної війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Даній проблематиці частково присвячено публікації українських науковців та дослідників О. Резнікової, Н. Нижник, Г. Ситник, В. Білоус А. Бойко, Д. Дубова, В. Копчака,

М. Самуся, О. Суходолу, О. Покальчука, А. Лепіхова, Г. Храпача та ін.

Серед закордонних авторів найбільш відомих досліджень з питань теорії стійкості слід відмітити: Б. Бурбо, Дж. Джозеф, К. Зебровські, Б. Еванс, М. Д. Кавелті, М. Кауфманн, К. С. Крістенсен, Дж. Рейд, Д. Дж. Ренсел, К. Ф'єдер, Д. Чендлер та ін.

Також над цими питаннями працювали І. Вайсмель-Манор, Д. Канетті, Р. Клейн, Н. Коен, Р. Ніколлс, К. Рапапорт, Ф. Томалла, Л. Франкар та інші науковці.

Постановка проблеми

Оскільки в Україні найбільш предметно проблематику національної (державної) стійкості займається кандидат економічних наук, старший на-

© Коваль З. В., 2021.

уковий співробітник, завідувач відділу проблем національної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень Ольга Резнікова, тому повстало завдання коротко проаналізувати її науковий доробок з метою подальшого розвитку цієї теми в інформаційно-психологічному напрямку, запропонованому автором даної публікації.

Виклад
основного
матеріалу

В умовах неоголошеної гібридної війни опірні складові держави та національної безпеки, які нині формується, потребують запровадження нових підходів. Серед таких підходів найбільш актуальним вбачається комплексний процес формування державної та національної стійкості. Низка країн – членів НАТО та ЄС вже застосовує на практиці саме такий підхід, де стан національної безпеки вимірюється й такою новою категорією як «національна стійкість». Саме питання національної безпеки через призму механізмів «національної стійкості» в Україні вкрай малодосліджене. Тому видається доцільним подальший розвиток системи забезпечення національної безпеки здійснювати з урахуванням поняття національної стійкості. В його основу повинно бути закладене спільне розуміння того, наскільки стійкими у своїх діях та протидіях виступають прийняті заходи національної безпеки.

«Національна стійкість, за визначенням О. Резнікової, – це здатність національних систем протистояти загрозам, адаптуватися до дії та швидких змін безпечного середовища у звичайному режимі, безперервно функціонувати під час криз, а також відновлюватися після руйнівних наслідків явищ/дій будь-якої природи до бажаної рівноваги (на попередньому або на новому рівні) за умови збереження безперервності процесу управління» [15].

На глибоке усвідомлення людиною та суспільством поняття «національна стійкість» впливає не лише відчуття основних загроз національній безпеці, а й низка їх інформаційно-психологічних аспектів, таких як довіра до отримуваної інформації, до державних інститутів, прояви патріотизму, емоційні психологічні стани оптимізму та песимізм, суспільна згуртованість. Тому інформаційно-психологічна стійкість автором даної статті вбачається невід'ємною складовою національної (державної) стійкості в системі національної безпеки. Також автор вважає, що інформаційно-психологічну стійкість доречно охарактеризувати як психологічну стійкість індивідуума, соціуму, держави до маніпулятивної інформації, відповідних психологічних технологій, уміння їх вчасно вірізнати та набувати імунітету до їх негативних проявів. Інформаційно-психологічна стійкість виступає стратегічною потребою інформаційного суспільства.

Активний український дослідник проблем стійкості Ольга Резнікова пропонує наступні принципальні підходи до формування національної стійкості: комплексність; взаємодія усіх суб'єктів; високий рівень обізнаності; безперервність; високий рівень готовності; стійкі комунікації. Також вона виступає за врахування практичної реалізації принципів національної стійкості для забезпечення національної безпеки під час оновлення Стратегії національної безпеки і формування державної політики у відповідній сфері. «Передусім при підготовці проекту нової редакції Стратегії національної

безпеки України доцільно визначити мету, принципи, цілі та завдання розбудови національної стійкості» [18].

У поняття «національна стійкість» О. Резнікова включає не лише воєнні й політичні аспекти, а й економічні, соціально-психологічні та ін. При цьому вона зазначає, що концептуальні підходи до стійкості національної економіки і формування стійкості у політичній або безпековій сферах дещо відмінні [16]. Слід звернути увагу на те, що «...в західних наукових школах поняття «нація» означає рівною мірою як націю, так і державу, а поняття «національна безпека» практично тотожне поняттю «державна безпека». Сказане підтверджує широке використання на Заході в теорії національної безпеки та практиці її забезпечення поняття «нація-держава» [23].

Державне управління об'єктивно виступає інструментом формування національної стійкості. Воно здатно посилювати або послаблювати ефективність інших підсистем у процесах протистояння країни негативним впливам глобальних ризиків. Державне управління призначене формувати відповідну модель забезпечення національної стійкості. Зрозуміло, що будь-яка модель забезпечення національної стійкості не може бути статичною, вона повинна мати складний динамічний характер, а сам процес забезпечення національної стійкості також повинен періодично уточнюватися, у той же час і відповідна модель – поповнюватися новими механізмами, для прикладу – інформаційно-психологічними.

«Політика ситуативного розвитку, яка базується на вчасному реагуванні на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, себе не виправдовує» [19]. Україні потрібна політика сталого розвитку, що ґрунтується на стійкій системі національної безпеки, вважає О. Резнікова. Стійкість держави доречно розглядати як важливий елемент забезпечення національної стійкості в системі національної безпеки. Формування стійкості держави – це комплексний процес, який відбувається через посилення спроможностей держави в ефективній протидії сучасним загрозам і небезпекам.

О. Резнікова також вважає, що «Під час формування стійкості держави доцільно орієнтуватися на досягнення таких критеріїв, які пропонуються експертами для формування національної стійкості: 1) надійність (robustness); 2) надлишковість/резервування (redundancy); 3) адаптивність (resourcefulness); 4) реагування (response); 5) відновлення (recovery)» [20].

Наприклад, забезпечення надійності передбачає здатність держави прогнозувати загрози та небезпеки, долати збої у роботі системи забезпечення національної безпеки. Вагоме значення має й постійний аналіз безпекового середовища та визначення пріоритетів державної політики. Досягнення таких критеріїв формування стійкості держави, як надлишковість та резервування, передбачає створення додаткових спроможностей. Досягнення критерію адаптивності передбачає формування здатності держави пристосовуватися до кризових умов, можливостей трансформувати негативні результати в позитивні, зокрема, шляхом застосування інноваційних та асиметричних рішень. Класичним елементом стійкості держави є забезпечення відновлення безперервності процесу управління навіть за умов настання кризової ситуації. Посилення безпекових спроможностей громад, об'єд-

нань і окремих громадян в умовах децентралізації, розширення кола їхніх місцевих повноважень у безпечній сфері з одночасним посиленням координуючих і контрольних функцій держави відповідає сучасним безпековим вимогам.

В Україні практичні результати посилення безпекових спроможностей на рівні місцевих громад можна спостерігати на прикладі формування Центрів безпеки громадян у контексті реалізації Стратегії реформування системи Державної служби з надзвичайних ситуацій [22]. Такі центри виступають важливим елементом формування національної стійкості.

21 червня 2018 р. в Україні був прийнятий Закон «Про національну безпеку України», який створив правову базу для формування нової якості системи забезпечення національної безпеки відповідно до сучасних вимог. І хоча в Законі не згадується поняття «національна стійкість», він дає змогу реалізувати відповідні принципи під час підготовки Стратегії національної безпеки України, яка відповідно до абзацу 2 пункту 1 статті 26 Закону розробляється за дорученням Президента України протягом шести місяців після його вступу на пост [6].

Формування стійкості держави є важливим елементом забезпечення національної стійкості. Чергове оновлення Стратегії національної безпеки України відповідно до нового Закону «Про національну безпеку України» повинно відбутися за принципами національної стійкості. Природі національної стійкості, її зв'язкам зі сферами національної безпеки і державного управління, впливу на процеси державотворення за кордоном приділяється значна увага. Серед дослідників відповідної проблематики доцільно виділити Ф. Бурбо, Д. Джозефа, К. Зебровські, Д. Чендлера й інших. Всі зазначені автори погоджуються з тим, що національна стійкість – це комплексне поняття, до якого має застосовуватися системний підхід, а форми її прояву можуть бути різними.

Ольга Резнікова звертає увагу на те, що «Рівень стійкості для різних суб'єктів може бути неоднаковим, як і рівень стійкості одного суб'єкта до різного роду загроз» [13]. Набуття стійкості системою, суб'єктом – це результат відповідного процесу, що не має завершення. Достатність рівня стійкості залежить від комплексу чинників, які характерні саме для визначеного рівня. Тому формування національної стійкості – це комплексний процес, що діє у суспільно-політичній, економічній, екологічній, фінансовій та інших сферах. У цьому процесі важлива як роль самої держави, так і роль громадськості, рівень індивідуальної стійкості. Чим більше складових елементів отримують адекватний об'єктивним загрозам рівень стійкості, тим міцнішими будуть держава та суспільство.

Формування національної стійкості за своїм характером є постійним процесом. Він часто вимагає явної зміни моделі державного управління, її відповідної переорієнтації до вимог часу та відповідності новим загрозам. Завдання досягнення національної стійкості – одне із провідних постійних стратегічних завдань держави та суспільства, яке повинно бути віддзеркалене і в Конституції України. Таке завдання реалізується відповідною далекоглядною державною політикою через управлінські механізми у вигляді стратегій та програм.

Поняття «національна стійкість» є результатом еволюції концептуальних підходів до проблеми забезпечення національної безпеки. Національна стійкість це риса, яка набувається в результаті складного процесу державотворення. Невипадково питання забезпечення стійкості країн-членів ЄС та їх сусідів визначено одним з основних пріоритетів згідно з Глобальною стратегією Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки (2016 р.) [4].

Потенційні або явні загрози і небезпеки у житті держав, суспільства та людини, на жаль, мають доволі сталий характер. Вони можуть зменшуватись у своєму потенціалі, а можуть і відновлюватися, тому національна стійкість повинна постійно реалізовувати свою захисну функцію, тобто діяти постійно та результативно. У системі національної стійкості поняття «суб'єкт» і «об'єкт» не є жорстко розмежованими та виступають одночасно як суб'єктами, так і об'єктами.

Доречно констатувати, що елементи системи національної стійкості діють спільно з елементами системи національної безпеки. Об'єктами як національної безпеки, так і системи національної стійкості, є явища, процеси, відносини, людина, суспільство і держава, які потребують захищеності від зовнішніх і внутрішніх загроз. Суб'єктами, що мають вживати необхідні заходи безпеки виступає держава, громадяни, суспільство, підприємства, організації.

Нині системі забезпечення національної безпеки притаманні певні риси національної стійкості, адже здійснюється періодичний перегляд і оновлення національних безпекових стратегій і відповідних програмних документів, формуються нові необхідні резерви у разі надзвичайних ситуацій, з метою більш стійкої реакції на них. На зв'язок системи національної безпеки з системою національної стійкості вказують українські науковці Н. Р. Нижник, Г. П. Ситник, В. Т. Білоус. Вони стверджують, що критичні параметри системи національної безпеки мають охоплювати «стійкість базових характеристик суспільного устрою – захист конституційного ладу, корекція визначених ним процедур упорядкування змін, що відбуваються, забезпечення правонаступності влади, а також соціальної політики в цілому» [9].

Неоголошені гібридні війни з їх новими загрозами, вимагають оперативного реагування на них за допомогою нових механізмів (відповідних стратегій та програм) досягнення визначеної національної стійкості, особливо в її інформаційно-психологічних проявах. Оскільки системи національної стійкості і національної безпеки є досить тісно пов'язаними, то запровадження механізмів стійкості проти визначених загроз підвищує ефективність протидії їм на всіх етапах. Такими механізмами можуть виступати запобігання, мінімізація можливих негативних наслідків, реагування, ліквідація наслідків та механізми відновлення стійкості.

О. Резнікова вказує на те, що «У тій частині, де системи національної безпеки і національної стійкості мають найбільше збігів (зокрема щодо мети), виникає синергетичний ефект – набуття системою забезпечення національної безпеки нових властивостей, що дозволяє суттєво підвищити ефективність протидії сучасним загрозам і небезпекам» [11]. Вона також вважає, що «немає необхідності у розробленні й запровадженні окремої системи забезпечення національної стійко-

сті, яка буде функціонувати водночас із існуючою системою забезпечення національної безпеки. Зважаючи на обмеженість ресурсів і спільні характеристики обох систем, більш доцільно вести мову про забезпечення національної безпеки за принципами національної стійкості. При цьому розбудова окремих механізмів національної стійкості (зокрема на рівні організацій чи суспільства) може виходити за межі системи національної безпеки й існувати незалежно» [12].

У цілому, погоджуючись з цією точкою зору, доречно зауважити, що ті окремі механізми національної стійкості, які виходять за межі діючої нині системи національної безпеки можуть бути описані у відповідних цільових стратегіях та програмах.

Новий підхід до класифікації глобальних ризиків та нову методологію оцінки національної стійкості до таких ризиків запропоновано авторами дослідження «Глобальні ризики у 2013 році» Всесвітнього економічного форуму. Під національною стійкістю до глобальних ризиків слід розуміти спроможність підтримувати функції держави у разі негативних впливів, що порушують цілісність державної системи. Автори вказаного дослідження зазначають, що країна може вважатися стійкою, якщо вона здатна: адаптуватися до умов, що змінюються; витримувати неочікувані удари; оперативно відновлюватися до бажаної рівноваги (на попередньому або на новому рівні) за умови збереження безперервності діяльності. Основними компонентами національної стійкості визначено: надійність як здатність долати збої у роботі системи, що виникають внаслідок дії кризи; надлишковість як наявність у системі надлишкових потужностей, які можуть бути задіяні внаслідок виходу з ладу основних потужностей; наявність ресурсів та адаптивність як здатність пристосовуватися до кризових умов із можливою трансформацією негативних результатів у позитивні; реагування як здатність до швидкої мобілізації зусиль в умовах кризи; відновлення як здатність пристосовуватися до нових обставин, що виникли під впливом кризи [2].

Виходячи з цього країни НАТО, зокрема Латвія, ставлять перед собою завдання впровадження всеосяжної системи державної оборони, щоб забезпечити свою оборонну стійкість. Так, на початковому етапі планується фокусуватися на розвитку військових можливостей і вдосконаленні стратегії оборони, співпраці між приватним і державним сектором в оборонній сфері, викладанні основ державності у школах, на цивільній обороні, психологічному захисті, стратегічній комунікації та стійкості економіки [10].

У контексті державної стійкості актуальним стає процес розширення української співпраці з НАТО. Помічник генерального секретаря НАТО з питань громадської дипломатії Таджан Ілдемом підкреслює, що «є достатньо варіантів і засобів для розширення нашої співпраці, посилення спроможностей та стійкості України в питаннях протидії гібридним загрозам» [24].

При оцінці національної стійкості зазначені компоненти можуть застосовуватися до таких основних національних підсистем: економічної; екологічної; сфери управління; інфраструктурної; суспільної. Важливим складником національної стійкості є також ефективність державного управління ризиками. А ризики визначають такі чинники, як здатність політиків управляти державою; відносини між бізнесом і владою;

ефективність імплементації реформ, що проводяться; довіра суспільства до політиків; марнотратство видатків державного бюджету; ефективність боротьби з корупцією; ефективність надання державою послуг, спрямованих на спрощення ведення бізнесу та підвищення продуктивності праці. Під національною стійкістю до глобальних ризиків слід розуміти спроможність підтримувати функції держави у разі негативних впливів, що порушують цілісність системи [17].

Національна стійкість передбачає запровадження низки нових механізмів державного управління, які дозволять існуючим безпековим системам адаптуватися без значних втрат до нових умов, своєчасно й ефективно реагувати на широкий спектр загроз, посилити належним чином спроможності різних суб'єктів тощо. Запровадження таких механізмів здійснюється, як правило, шляхом прийняття відповідних стратегій, програм, планів дій, керівництв. Так, у США концепт національної стійкості був комплексно реалізований у Стратегії національної безпеки 2017 р [3].

Країни Заходу, життєдіяльність яких базується на принципах демократії та верховенства права, стали визначати стійкість як пріоритетний напрям розвитку своєї політики у сфері національної безпеки. Тому питанням забезпечення стійкості присвячено Глобальну стратегію ЄС із зовнішньої політики та політики безпеки, та НАТО, коли глави держав і урядів країн-членів НАТО в липні 2016 р. затвердили завдання щодо забезпечення національної стійкості.[1] Низку нових завдань у цій сфері було визначено під час Варшавського саміту НАТО (8–9 липня 2016 р.).

Враховуючи світовий досвід та особливості безпекового середовища України, видається доцільним подальший розвиток системи забезпечення національної безпеки здійснювати із урахуванням принципів національної стійкості. На сьогодні в Україні застосовуються лише окремі методики та показники оцінювання окремих складових стану національної безпеки України. Необхідність порівняння рівнів загроз у різних сферах потребує формування інтегральної методики оцінювання стану національної безпеки з урахуванням міжгалузевих зав'язків. Застосування такої методики у роботі Головного ситуаційного центру України сприятиме створенню єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони, удосконаленню державної системи стратегічного планування [21].

Незважаючи на те, що питання формування національної стійкості активно вводиться до порядку денного багатьох країн і міжнародних організацій, наразі немає усталеного визначення цього поняття, загальноприйнятих критеріїв і методик оцінювання національної стійкості й побудови відповідної системи.

В Україні, у ході процесів децентралізації, гостро постає питання формування спроможних територіальних громад. Для цього застосовується механізм проведення оцінки рівня спроможності громад. Рівень спроможності будь-якої соціальної системи, як правило, передбачає й відповідну її стійкість, тому спроможні територіальні громади – це стійкі територіальні громади. Саме на посилення їх спроможності (стійкості) й націлена нова Методика формування спроможних територіальних громад, визначена Постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 року № 34. Оцінка

рівня спроможності проводиться на основі критеріїв, що характеризують основні соціально-економічні показники, які впливають на розвиток відповідної спроможності територіальної громади [7].

Характерною рисою системи національної стійкості, яка відрізняє її від інших систем, є те, що вона утворює сталі зв'язки між минулим, теперішнім і майбутнім, оскільки вимагає створення нових спроможностей, спрямованих долати наслідки минулих катастроф і шоків, використовувати і розвивати отриманий досвід, а також протистояти майбутнім небезпекам і загрозам. Іншою особливістю системи національної стійкості є здатність перетворювати її об'єкти на суб'єкти, коли людина, організація, суспільство, інституція або держава перестають вважатися виключно об'єктом загрози, а починають посилювати свої спроможності для протидії загрозам, катастрофам, шокам або їх наслідкам. Це стає можливим завдяки запровадженню нової моделі мислення, а також реалізації активного і більш відповідального підходу до життя і результатів діяльності (або бездіяльності). Тому актуальним завданням на шляху розбудови національної стійкості є відповідне удосконалення освітнього процесу, передусім у сфері підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони [14].

Для зміцнення національної стійкості держави доречно використовувати і стратегії непрямих, асиметричних дій. Методи непрямих, асиметричних дій визнаються вченими ключовими для практичного вирішення будь-яких проблем, в якій основоположними чинниками є людина, суспільство, держава та суперечність інтересів, що призводить до конфліктів. Вітчизняний дослідник М. Шевченко під поняттям «стратегія непрямих дій» пропонує розуміти систему симетричних та асиметричних підходів і комплекс дій активної сторони (держави, союзу), які призводять у перспективі до умов успішної реалізації її політики щодо відстоювання інтересів через створення ситуації дезорієнтації супротивника в контексті діалектичних змін простору протистояння [8]. Стратегії непрямих, асиметричних дій, як правило малозатратні, але більш ефективні. Справа тільки в тому, щоб на кожну нову загрозу одразу шукати нестандартні механізми протидії та нейтралізації.

Своє важливе місце в системі національної стійкості держави повинна зайняти територіальна оборона, яка вбачається найефективнішим шляхом підтримання стабільності на території України. Завдання територіальної оборони – у максимально короткі терміни створити надійний поліцейський контррозвідувальний режим на території України, який унеможливить діяльність груп противника і сепаратистських угруповань. «У цьому відношенні, – вважає член правління Українського інституту безпекових досліджень (УІБД), Директор центру досліджень армії, конверсії і роззброєння Валентин Бадрак, – територіальна оборона є третім компонентом асиметричних можливостей, які вже напрацьовано, – зі створенням ракетного щита струмування і з Сил спеціальних операцій. Територіальна оборона – це психологічний аспект, це можливість виховання молоді, можливість створення такого резерву, який швидко поповнить українські Збройні Сили в разі масштабної агресії» [5]. Отже, елементи територіальної оборони призвані не тільки захищати територіальну цілісність країни, але й зшивати її регіони міцніше,

здійснювати національно-патріотичне виховання, роблячи регіони більш стійкими до зовнішніх та внутрішніх загроз. Саме через призму територіальної оборони буде якнайкраще видно, що українська людина не «гвинтик» совкового механізму, з її совковою психологією, а одиниця вільної нації зі стійкою психологією відповідальною, за свою долю та долю народу, людини.

Висновки

Інформаційна епоха й посилення нею гібридних війн потребують запровадження нових безпекових підходів. Серед таких підходів найбільш актуальним вбачається комплексний процес формування національної стійкості в її багатовимірному прояві та особливо в інформаційно-психологічному. Низка країн-членів НАТО та ЄС вже застосовує на практиці саме такий підхід, де стан національної безпеки вимірюється й такою новою категорією як «національна стійкість». Слід констатувати, що питання національної безпеки через призму механізмів «національної стійкості» в Україні є малодослідженим. Національна стійкість це риса, яка набута в результаті складного процесу державотворення. Україна має свій перевірений гібридною агресією потенціал стійкості, але його системні механізми все ще чітко не викристалізовано, а їх запровадження вимагають належного наукового обґрунтування.

Національна стійкість, за визначенням О. Резнікової, – це здатність національних систем протистояти загрозам, адаптуватися до дії та швидких змін безпекового середовища у звичайному режимі, безперебійно функціонувати під час криз, а також відновлюватися після руйнівних наслідків явищ/дій будь-якої природи до бажаної рівноваги (на попередньому або на новому рівні) за умови збереження безперервності процесу управління. Тому інформаційно-психологічна стійкість автором даної статті вбачається невід'ємною складовою національної (державної) стійкості в системі національної безпеки. Також автор вважає, що інформаційно-психологічну стійкість доречно охарактеризувати як психологічну стійкість індивідуума, соціуму, держави до маніпулятивної інформації, відповідних психологічних технологій, уміння їх вчасно вирізати та набувати імунітету до їх негативних проявів. Інформаційно-психологічна стійкість виступає стратегічною потребою інформаційного суспільства.

Природі національної стійкості, її зв'язкам зі сферами національної безпеки і державного управління, впливу на процеси державотворення за кордоном приділяється значна увага. Набуття стійкості системою, суб'єктом – це результат відповідного процесу, що не має завершення. Достатність рівня стійкості залежить від комплексу чинників, які характерні саме для визначеного рівня. Тому формування національної стійкості – це комплексний процес, що діє у суспільно-політичній, економічній, екологічній, фінансовій та інших сферах. Неоголошені гібридні війни з їх новими загрозами вимагають реагування на них за допомогою нових механізмів (відповідних асиметричних стратегій та програм) досягнення визначеної національної стійкості, особливо в її інформаційно-психологічних проявах.

Незважаючи на те, що питання формування національної стійкості активно вводиться до порядку денного багатьох країн і міжнародних організацій, наразі немає усталеного визначення цього поняття, загальноприйнятих критеріїв і методик оцінювання національної стійкості й побудови відповідної системи.

Література:

1. Commitment to enhance resilience. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en
2. Global Risks 2013. Eighth Edition. *World Economic Forum*. 2013. URL: <http://www.weforum.org/>
3. National Security Strategy of the United States of America. President of the USA. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
4. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. 2016. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.
5. Вітер О. Територіальна оборона потребує законодавчого врегулювання. *Голос України*. 09.11.2019 р. С.14.
6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-viii>.
7. Про внесення змін до Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 року. *Урядовий Кур'єр*. 31.01.2020 року. С. 19–22.
8. Лепіхов А., Храпач Г. Стратегія непрямих дій. *Центр воєнної політики безпеки «Оборонний вісник»*. №12. 2019 р. С. 8–13.
9. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): навч. посіб. Ірпінь: Преса України, 2000. С. 25–26.
10. Паливода В. Стійкість і опір: запорука оборони держав Балтії. *Центр воєнної підготовки та політики безпеки «Оборонний вісник»*. №10. 2019 р. С. 31.
11. Резнікова О. Забезпечення національної безпеки і національної стійкості: спільні й відмінні риси. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Вип. 19, с. 174.
12. Резнікова О. Забезпечення національної безпеки і національної стійкості: спільні й відмінні риси. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Випуск 19. С. 175.
13. Резнікова О. Особливості формування державної політики за принципами національної стійкості. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Вип. 18. С. 349–353.
14. Резнікова О. Концептуальні засади національної стійкості. *Держава і право: зб. наук. праць. Серія Політичні науки*. Вип. 81. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2018. С.135–146.
15. Резнікова О. Забезпечення національної безпеки і національної стійкості: спільні й відмінні риси. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Вип. 19. С. 172.
16. Резнікова О. О. Концептуальні підходи до вибору моделі забезпечення національної стійкості. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 1(49). С. 18–26.
17. Резнікова О. Проблеми стійкості України до глобальних ризиків: економічний аспект. *Стратегічні пріоритети*. 2013. №1(26). С. 61–65.
18. Резнікова О. Розробка стратегії національної безпеки з урахуванням принципів національної стійкості». *Стратегічна панорама*. 2019. С. 5–10.
19. Резнікова О. Стійкість України до глобальних ризиків і проблеми державного управління. *Стратегічні пріоритети*. 2013. №2(27). С. 22–26.
20. Резнікова О. Формування стійкості держави: висновки для України. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2018. Вип. 20. С. 193-199.
21. Резнікова О., Місюра А. Шляхи модернізації системи забезпечення національної безпеки у контексті розбудови національної стійкості. *Відділ проблем національної безпеки Національний інститут стратегічних досліджень*. жовтень 2018 р. С.1–17.
22. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р «Про схвалення Стратегії реформування системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80>.
23. Ситник Г. П. Концептуальні та організаційні засади забезпечення національної безпеки України: навч. посіб. Київ: Вид-во НАДУ, 2005. 180 с.
24. Таджим Ілдем. У нас достатньо варіантів та засобів нашої співпраці, посилення спроможностей та стійкості України. *Український тиждень*. 2019. №40(626). С. 11.

References.

1. Commitment to enhance resilience. URL: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133180.htm?selectedLocale=en
2. Global Risks 2013. Eighth Edition. *World Economic Forum*. 2013. URL: <http://www.weforum.org/>
3. National Security Strategy of the United States of America. President of the USA. 2017. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
4. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Unions Foreign And Security Policy. 2016. URL: http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf.
5. Viter O. Terytorialna oborona potrebuie zakonodavchoho vrehuliuvannia. *Holos Ukrainy*. 09.11.2019 r. S.14.
6. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2469-viii>.
7. Pro vnesennia zmin do Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24.01.2020 roku. *Uriadovyi Kurier*. 31.01.2020 roku. S. 19–22.
8. Lepikhov A., Khrapach H. Stratehiia nepryiamykh dii. *Tsentr viiennoi polityky bezpeky «Oboronnyi visnyk»*. №12. 2019 r. S. 8–13.
9. Nyzhnyk N.R., Sytnyk H.P., Bilous V.T. Natsionalna bezpeka Ukrainy (metodolohichni aspekty, stan i tendentsii rozvytku): navch. posib. Irpin: Presa Ukrainy, 2000. S. 25–26.
10. Palyvoda V. Stiikist i opir: zaporuka oborony derzhav Baltii. *Tsentr viiennoi pidhotovky ta polityky bezpeky «Oboronnyi visnyk»*. №10. 2019 r. S. 31.
11. Reznikova O. Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i natsionalnoi stiikosti: spilni y vidminni rysy. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia fil.-politoh. studii*. 2018. Vyp. 19, s. 174.
12. Reznikova O. Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i natsionalnoi stiikosti: spilni y vidminni rysy.

Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.-politoh. studii. 2018. Vypusk 19. S. 175.

13. Reznikova O. Osoblyvosti formuvannia derzhavnoi polityky za pryntsypany natsionalnoi stiiikosti. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.politoloh studii. 2018. Vyp. 18. S. 349–353.

14. Reznikova O. Kontseptualni zasady natsionalnoi stiiikosti. Derzhava i pravo: zb. nauk. prats. Seriya Politychni nauky. Vyp. 81. Kyiv: Vyd-vo «Iurydychna dumka», 2018. S.135–146.

15. Reznikova O. Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i natsionalnoi stiiikosti: spilni y vidminni rysy. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.-politoh. studii. 2018. Vyp. 19. S. 172.

16. Reznikova O. O. Kontseptualni pidkhody do vyboru modeli zabezpechennia natsionalnoi stiiikosti. Stratehichni priorityety. 2019. № 1(49). S. 18–26.

17. Reznikova O. Problemy stiiikosti Ukrainy do hlobalnykh ryzykiv: ekonomichnyi aspekt. Stratehichni priorityety. 2013. №1(26). S. 61–65.

18. Reznikova O. Rozrobka stratehii natsionalnoi bezpeky z urakhuvanniam pryntsypany natsionalnoi stiiikosti». Stratehichna panorama. 2019. S. 5–10.

19. Reznikova O. Stiiikist Ukrainy do hlobalnykh ryzykiv i problemy derzhavnoho upravlinnia. Stratehichni priorityety. 2013. №2(27). S. 22–26.

20. Reznikova O. Formuvannia stiiikosti derzhavy: vysnovky dlia Ukrainy. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filos.politoloh studii. 2018. Vyp. 20. S. 193-199.

21. Reznikova O., Misiura A. Shliakhy modernizatsii systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky u konteksti rozbudovy natsionalnoi stiiikosti. Viddil problem natsionalnoi bezpeky Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. zhovten 2018 r. S.1–17.

22. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 sichnia 2017 r. № 61-r «Pro skhvalennia Stratehii reformuvannia systemy Derzhavnoi sluzhby Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80>.

23. Sytnyk H. P. Kontseptualni ta orhanizatsiini zasady zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy: navch. posib. Kyiv: Vyd-vo NADU, 2005. 180 s.

24. Tadzhyim Ildem. U nas dostatno variantiv ta zasobiv nashoi spivpratsi, posylennia spromozhnosti ta stiiikosti Ukrainy. Ukrainskyi tyzhden. 2019. №40(626). S. 11.